

Τίτλος πρωτοτύπου: SARRASINE
Συγγραφέας: HONORÉ DE BALZAC

ISBN 978-960-8061-45-3

Copyright © της παρούσας έκδοσης ΣΤΕΡΕΩΜΑ Α.Ε., 2016
Για την ελληνική γλώσσα σε όλον τον κόσμο

Απαγορεύεται η αναδημοσίευση και γενικά η αναπαραγωγή
του παρόντος έργου συνολικά ή τμηματικά με οποιονδήποτε
τρόπο ή μέσον χωρίς γραπτή άδεια του εκδότη.

ΣΕΙΡΑ: ΚΛΑΣΙΚΟΙ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ

Εικόνα εξωφύλλου

Dongen, Kees van, (1877-1968): Modjesko, Soprano Singer, 1908,
New York, Museum of Modern Art (MoMA). Oil on canvas,
39 3/8 × 32' (100 × 81,3 cm) Gift of Mr and Mrs. Peter Ruebel,
Acc, n.:192.1955

© 2016. Digital image, The Museum of Modern Art, New York /
Scala, Florence

Εκδόσεις ΣΤΕΡΕΩΜΑ Α.Ε. / ΣΙΟΛΑ-ΑΛΕΞΙΟΥ

Κομνητών 24, Αθήνα 11472

Τηλ. 210-6426393

Fax 210-6459312

E-mail: info@stereoma-sa.gr

www.stereoma-sa.gr

ΗΜΟΥΝ ΒΥΘΙΣΜΕΝΟΣ ΣΕ ΒΑΘΙΑ ΟΝΕΙΡΟΠΟΛΗΣΗ, από αυτές που κυριεύουν όλους τους ανθρώπους, ακόμη και τους πιο ρηχούς, εν μέσω των πιο πολύβουων γιορτών. Στο ρολόι του Ελυζέ-Μπουρμπόν,¹ είχαν μόλις σημάνει μεσάνυχτα. Καθισμένος στο άνοιγμα ενός παραθύρου, κρυμμένος πίσω από τις πλούσιες πτυχώσεις μιας κουρτίνας από μουαρέ ύφασμα, μπορούσα να ατενίζω με την άνεσή μου τον κήπο του μεγάρου όπου περνούσα τη βραδιά μου. Τα μισοσκεπασμένα με χιόνι δέντρα με δυσκολία ξεχώριζαν από το γκριζωπό φόντο του συννεφιασμένου ουρανού που άσπριζε ελαφρά στο φεγγαρόφωτο. Μέσα σ' αυτή την εξωπραγματική ατμόσφαιρα, έμοιαζαν κάπως με φαντάσματα τυλιγμένα βιαστικά στα σάβανά τους, κάτωχρες μορφές ενός γιγαντιαίου χορού των νεκρών.² Έπειτα, στρεφόμενος προς την άλλη πλευρά, μπορούσα να θαυμάσω τον χορό των ζωντανών: μια πολυτελής αίθουσα με επένδυση από ασήμι και

1. Παλιότερη ονομασία του Μεγάρου των Ηλυσίων, κατοικία του Προέδρου της Γαλλικής Δημοκρατίας. Η Δυναστεία των Βουρβόνων βασίλευε και πάλι στα χρόνια της Παλινόρθωσης (1815-1830), μέχρι δηλαδή την περίοδο που γράφτηκε η νουβέλα (1830). (Όλες οι υποσημειώσεις παρατίθενται από τον μεταφραστή).

2. Έργο του ζωγράφου Χανς Χόλμπαϊν (1497-1543). *Ο Χορός των Νεκρών* (1523-26) είναι σειρά από 42 ασπρόμαυρες ξυλογραφίες που, εικονογραφώντας την μεσαιωνική παράδοση των Μακάβριων Χορών, αναπαριστούν την παρουσία του θανάτου σε όλες τις πλευρές της ζωής.

χρυσό στους τοίχους, με λαμπερούς πολυέλαιους, που αστραποβολούσε από τα κεριά. Εκεί συνωθούνταν, ζουζούνιζαν και πεταλούδιζαν οι ωραιότερες γυναίκες του Παρισιού, οι πλουσιότερες, με τους πιο ηχηρούς τίτλους τιμής, απαστράπτουσες, μεγαλοπρεπείς, εκθαμβωτικές μέσα στα διαμάντια τους, στολισμένες με λουλούδια στο κεφάλι, στο στήθος, στα μαλλιά, στα φορέματά τους ή σε γιρλάντες στα πόδια τους. Ανεπαίσθητα ρίγη χαράς, αισθησιακά λικνίσματα έκαναν τις δαντέλες, τα ανοιχτόχρωμα μεταξωτά, τις μουσελίνες να συστρέφονται γύρω από τις κομψές λαγόνες τους. Διάπυρα βλέμματα στραφτάλιζαν εδώ κι εκεί, επισκίαζαν τα φώτα, τη λάμψη των διαμαντιών, διεγείροντας ακόμη περισσότερο τις πιο φλογερές καρδιές. Μπορούσε επίσης κανείς να διακρίνει νεύματα όλο νόημα για τους εραστές, και φερσίματα περιφρονητικά για τους συζύγους. Τα ξεσπάσματα των παιχτών, σε κάθε γύρισμα της τύχης, το κουδούνισμα των χρυσών νομισμάτων, ανακατεύονταν με τη μουσική, με το μουρμουρητό των συζητήσεων· οι αναθυμιάσεις των αρωμάτων και η γενική κατάσταση μέθης ερέθιζαν την ξέφρενη φαντασία κι οδηγούσαν σε ολοκληρωτική χάνωση ένα πλήθος παραζαλισμένο απ' όλα τα θέγγητρα του κόσμου. Στα δεξιά μου, λοιπόν, η ζοφερή και σιωπηλή εικόνα του θανάτου· στα αριστερά μου, οι κόσμιες βαχχείες της ζωής. Από τη μία, η ψυχρή, σκυθρωπή, πενθούσα φύση από την άλλη, οι ευθυμούντες άνθρωποι. Κι εγώ, στο σύνορο ανάμεσα σε δυο τόσο ανόμοιους ζωντανούς πίνακες, που επαναλαμβάνονται χιλιάδες φορές με ποικίλους τρόπους κι αναδεικνύουν το Παρίσι στην πιο συναρπαστική και συνάμα την πιο φιλοσοφική πόλη του κόσμου, συνθέτα ένα μωσαϊκό συλλογισμών, κατά το ήμισυ ευχάριστο, κατά το ήμισυ πένθιμο. Χτυπούσα το αριστερό πόδι στον ρυθμό της μουσικής, κι ένιωθα σαν να είχα το άλλο στο φέρετρο. Πράγματι, το πόδι μου είχε ξυλιάσει από αυτά τα

ρεύματα αέρα που κάνουν το μισό σου σώμα να παγώνει ενόσω το άλλο μισό απολαμβάνει τη γλιερή θέρμη του σαλονιού, πάθημα σύνηθες στις χοροεσπερίδες.

(Δεν πρέπει να πάει πολύς καιρός που αυτό το μέγαρο έχει περιέλθει στην κατοχή του κυρίου ντε Λαντύ, ε;)

(Κι όμως. Πάνε σχεδόν δέκα χρόνια απ' όταν τους το πούλησε ο στρατάρχης Καριλιάνο...)¹

(Α, έτσι, ε;)

(Οι άνθρωποι αυτοί πρέπει να έχουν τεράστια περιουσία).
(Το δίχως άλλο).

(Τι γιορτή κι αυτή! Η πολυτέλεια είναι σχεδόν προκλητική).

(Πιστεύετε ότι είναι τόσο πλούσιοι όσο ο κύριος ντε Νυσινγκέν² ή ο κύριος ντε Γκοντρβίλ;)

(Ε, μα δεν ξέρετε λοιπόν;)

Έστριψα το κεφάλι μου κι αναγνώρισα τους δυο συνομιλητές: ανήκαν σ' εκείνη τη φιλοπερίεργη ράτσα που, στο Παρίσι, ασχολείται αποκλειστικά με τα πού, πώς, πότε, ποιος, με ποιον και γιατί. Βάλλθηκαν να μιλούν χαμηλόφωνα και απομακρύνθηκαν προς κάποιον παράμερο καναπέ για να τα πούνε με την ησυχία τους. Οι θηρευτές μυστηρίων είχαν βρει σ' αυτό το σπίτι ένα ανεξάντλητο ορυχείο. Ουδείς ήξερε από πού κραταγε η σκούφια των Λαντύ, ούτε από τι είδους δοσοληψίες, από ποια λεηλασία ή πειρατεία ή από ποια κληρονομιά μπορεί

1. Carigliano, Marechal, Duc de: πρόσωπο που εμφανίζεται σε δυο ακόμη έργα του Μπαλζάκ, στο *Μπαρμπα-Γκοριό* και στο *Το σπίτι της γάτας που παίζει με το κουβάρι*.

2. Ο βαρόνος Frédéric de Nucingen είναι μπαλζακικός ήρωας που εμφανίζεται σε αρκετά σημεία στην *Ανθρώπινη Κομωδία*, και ως κεντρικός ήρωας στο μυθιστόρημα *Ο οίκος Νοσενζέν* (μτφρ. Έφη Κορομηλά, Εξάντας).

να είχε προκύψει μια περιουσία που λέγεται πως ανερχόταν σε πολλά εκατομμύρια. Όλα τα μέλη της οικογένειας μιλούσαν άπταιστα ιταλικά, γαλλικά, ισπανικά, αγγλικά και γερμανικά, ώστε θα μπορούσε κανείς να υποθέσει ότι είχαν ζήσει για καιρό ανάμεσα σε αυτούς τους λαούς. Άραγε ήταν τσιγγάνοι; Ή, μήπως, κουρσάροι;

«Ας είναι κι ο διάβολος ο ίδιος!» έλεγαν κάποιοι νεαροί πολιτικοί. «Δεξιώνονται υπέροχα».

«Ακόμη κι αν ο κόμης ντε Λαντύ είχε λεηλατήσει καμιά Κάσμπα,¹ ευχαρίστως θα παντρευόμουν την κόρη του!» αναφωνούσε ένας φιλόσοφος.

Και ποιος δεν θα παντρευόταν τη Μαριανίνα, που η ομορφιά των δεκαξί της χρόνων έδινε σάρκα και οστά στα θρυλικά οράματα των ποιητών της Ανατολής; Όπως η κόρη του σουλτάνου στο παραμύθι με το *Μαγικό Λυχνάρι*, καλύτερα να είχε παραμείνει καλυμμένη με τα πέπλα της. Μπροστά στο τραγούδι της ωχριούσαν τα ατελή ταλέντα μιας Μαλιμπράν, μιας Ζοντάγκ, μιας Φοντόρ,² στις οποίες κάποια δεσπόζουσα αρετή υπονόμεινε την τελειότητα του συνόλου· ενώ η Μαριανίνα γνώριζε να συνταιριάζει αρμονικά την καθαρότητα του ήχου, την ευαισθησία, την ακρίβεια του ρυθμού και των τονισμών, την ψυχή και την τεχνική, την αυστηρότητα και το συναίσθημα. Το κορίτσι αυτό ήταν το πρότυπο της μυστικής ποίησης που συνδέει όλες τις τέχνες, και που διαφεύγει πάντοτε από εκείνους που την αναζητούν. Γλυκιά και προσηγής, καλλιέργημένη και πνευματώδης, κανένας δεν θα μπορούσε να την επισκιάσει, εκτός από την ίδια τη μητέρα της.

Έχετε συναντήσει ποτέ μια από αυτές τις γυναίκες που η

1. Casaubah ή Casbah: αραβική λέξη που σημαίνει παλάτι ή φρούριο.

2. Τραγουδίστριες της όπερας, διάσημες τα χρόνια εκείνα στο Παρίσι.

εκτυφλωτική ομορφιά τους αψηφά τις συνέπειες της ηλικίας, κι οι οποίες στα τριάντα έξι τους χρόνια είναι πιο ποθητές απ' ό,τι στα είκοσί τους; Το πρόσωπό τους, καθρέφτης μιας παθιασμένης ψυχής, ακτινοβολεί· κάθε έκφρασή του εκπέμπει ευφύια· κάθε πόρος του αντανακλά μια ιδιαίτερη λάμψη, προπάντων στο φως. Τα σαγηνευτικά τους μάτια θέλγουν, απορρίπτουν, μιλούν ή σωπαίνουν· η περπατησιά τους διαθέτει μια πολυπείρη αθωότητα· η φωνή τους ξεδιπλώνει τα μελωδικά πλούτη των πιο φιλάρεσκα γλυκών και τρυφερών τόνων. Βασισμένα στις συγκρίσεις, τα εγκώμιά τους θωπεύουν τη φιλαυτία των πιο επιρρεπών. Ένα ανασήκωμα των φρυδιών τους, το παραμικρό πετάρισμα του ματιού, το χέλι που σουφρώνει, εσταλάζουν κάτι σαν τρόμο σε όσους εξαρτούν τη ζωή και την ευτυχία τους από αυτές. Άπειρη στον έρωτα και ευάλωτη στα γλυκόλογα, μια νεαρή κοπέλα μπορεί εύκολα να αποπλανηθεί· αλλά για γυναίκες σαν κι αυτές, ο άντρας πρέπει να είναι ενήμερος, όπως ο μαρκήσιος ντε Ζωκούρ,¹ και να συγκρατήσει τις φωνές του όταν, καθώς κρύβεται στο βάθος ενός μπουντουάρ, η καμαριέρα του τσακίζει δυο δάχτυλα στην αρμογή της πόρτας. Το να αγαπά κανείς αυτές τις πανίσχυρες σειρήνες, δεν είναι σαν να παίζει τη ζωή του κορόνα γράμμα-τα; Κι ίσως γι' αυτό ακριβώς τις αγαπάμε τόσο παράφορα! Τέτοια γυναίκα ήταν κι η κόμισσα ντε Λαντύ.

Ο Φίλιπο, ο αδελφός της Μαριανίνα, είχε κι εκείνος κληρονομήσει την εξάισια ομορφιά της κόμισσας. Εν ολίγοις, ο νεαρός άντρας ήταν ζωντανό ομοίωμα του Αντίνοου,² με ακόμη

1. Αρνάλ-Φρανσουά ντε Ζωκούρ, κόμης και στη συνέχεια μαρκήσιος, γνωστός στρατιωτικός και πολιτικός της εποχής.

2. Αντίνοος (111-130), νέος εξαιρετικής ομορφιάς, σύντροφος του Ρωμαίου αυτοκράτορα Αδριανού.

πιο λιγνή σιλουέτα. Πόσο καλά όμως ταίριαζαν οι ισχνές και λεπτεπίλεπτες αναλογίες με τη νιότη όταν η μελαχρινή επιδερμίδα, τα παχιά φρύδια και η φλόγα ενός βελούδινου βλέμματος υπόσχονταν για το μέλλον αρρενωπά πάθη, υψηλόφρονες ιδέες! Κι αν ο Φίλιπο ήταν στις καρδιές όλων των κοριτσιών το πρότυπο του νεαρού άντρα, παρέμενε εξίσου στη μνήμη όλων των μαμαδάων ως ο καλύτερος γαμπρός της Γαλλίας.

Η ομορφιά, η περιουσία, το πνεύμα, οι χάρες των δυο αυτών παιδιών οφείλονταν αποκλειστικά στη μητέρα. Ο κόμης ντε Λαντύ ήταν κοντόσωμος, άσχημος και βλογοιοκομμένος: κατηφής σαν Ισπανός, πληκτικός σαν τραπεζίτης. Περινόταν άλλωστε για ειδήμων στα πολιτικά, ίσως επειδή σπανίως γελούσε και κάθε τόσο παρέθετε ρήσεις του κυρίου Μέρτερνιχ ή του Ουέλιγκτον.

Η μυστηριώδης αυτή οικογένεια είχε όλη τη γοητεία ενός ποιήματος του λόρδου Μπάυρον, τις δυσκολίες κατανόησης του οποίου τις μετέφραζε διαφορετικά κάθε άτομο της καλής κοινωνίας: ένα σκοτεινό και εξαίσιο άσμα από την πρώτη έως την τελευταία στροφή του. Η επιφυλακτικότητα με την οποία ο κύριος και η κυρία ντε Λαντύ αντιμετώπιζαν κάθε συζήτηση για την καταγωγή τους, για τον πρότερο βίο τους και τις σχέσεις τους στα τέσσερα σημεία του ορίζοντα σύντομα έπαψε να εκπλήσσει τους Παριζιάνους. Σε καμιά άλλη χώρα δεν γινόταν ίσως καλύτερα κατανοητό το αξίωμα του αυτοκράτορα Βεσπασιανού, σύμφωνα με το οποίο «το χρήμα δεν έχει οσμή». Εδώ, ακόμη και τα λερωμένα με αίμα ή λάσπη σκούδα έχουν πρόσωπο σπαθί, κανείς δεν θίγεται. Αρκεί η υψηλή κοινωνία να γνωρίζει το ύψος της περιουσίας σου και σε τοποθετεί δίπλα δίπλα με τους ομοίους σου, και ουδείς πρόκειται να ζητήσει να δει τις περγαμηνές σου, γιατί όλοι γνωρίζουν πόσο λίγο κοστίζει για να αποκτηθούν. Σε μια πόλη που

τα κοινωνικά προβλήματα λύνονται σαν αλγεβρικές εξισώσεις, οι τυχοδιώκτες βρίσκουν εξαιρετικές ευκαιρίες ανέλιξης. Ακόμη κι αν υποθέσουμε ότι αυτή η οικογένεια είχε τσιγγάνικη καταγωγή, ήταν τόσο πλούσια, τόσο γοητευτική, που η υψηλή κοινωνία εύκολα θα της συγχωρούσε τα μικρά της μυστικά. Όμως, δυστυχώς, η αινιγματική ιστορία των Λαντού πρόσφερε αφειδώς νέα επεισόδια, φέρνοντας στον νου τα μυθιστορήματα της Αν Ράντκλιφ.¹

Οι παρατηρητές, άνθρωποι που αρέσκονται να μαθαίνουν σε ποιο κατάσταση αγοράζεις τα κηροπήγιά σου, ή που σε ρωτούν το ύψος του ενοικίου σου όταν το διαμέρισμά σου τους φαίνεται ωραίο, είχαν εντοπίσει, κατά τη διάρκεια εορτών, κονσέρτων, χορών, δεξιώσεων που διοργάνωνε η κόμισσα, την από καιρού εις καιρόν εμφάνιση ενός παράξενου προσώπου· ενός άντρα. Πρώτη φορά θεάθηκε στο μέγαρο κατά τη διάρκεια ενός κονσέρτου, κι έμοιαζε να τον είχε προσελκύσει στο σαλόνι η μαγευτική φωνή της Μαριανίνα.

«Εδώ και λίγη ώρα κρύνω», είπε στη διπλανή της μια κυρία που στεκόταν δίπλα στην πόρτα.

Ο άγνωστος, που βρισκόταν κοντά σε αυτή τη γυναίκα, απομακρύνθηκε.

«Παράξενο πράγμα, τώρα ζεσταίνομαι!» είπε η ίδια γυναίκα, μόλις ο άγνωστος αποχώρησε. «Θα με περάσετε ίσως για τρελή, αλλά είμαι σχεδόν βέβαιη ότι αυτό το ψύχος το προκαλούσε ο μαυροντυμένος κύριος που καθόταν λίγο πριν δίπλα μου».

Η έμφυτη υπερβολή που χαρακτηρίζει τους ανθρώπους της υψηλής κοινωνίας τούς έκανε σύντομα να επινοούν σωρηδόν

1. Αν Ράντκλιφ (1764-1823), Βρετανίδα συγγραφέας, πρόδρομος του Γοτθικού Μυθιστορήματος.

τις πλέον διασκηδαστικές δοξασίες, τις πιο αλλόκοτες εκφράσεις, τα πιο φαιδρά μυθεύματα γι' αυτό το μυστηριώδες πρόσωπο. Χωρίς να είναι ακριβώς βρικόλακας, λάμια, Τέρας του Φρανκενστάιν ή ένα είδος Φάουστ, συγκέντρωνε στοιχεία, σύμφωνα με τα λεγόμενα των οπαδών του φανταστικού, από διάφορα ανθρωπόμορφα πλάσματα. Πού και πού εμφανίζονταν κάποιοι Γερμανοί πρόθυμοι να πιστέψουν τούτες τις ευφάνταστες επινοήσεις της παρισινής κακογλωσσίας. Ο ξένος ήταν απλώς και μόνο ένας γέροντας. Πολλοί από αυτούς τους νεαρούς που αρέσκονταν να καθορίζουν, κάθε πρωί, με λίγες γλαφυρές φράσεις το μέλλον της Ευρώπης, ήθελαν να βλέπουν στο πρόσωπο του αγνώστου έναν διαβόητο εγκληματία, κάτοχο αμύθητης περιουσίας. Κάποιοι μυθιστοριογράφοι διηγούνταν τη ζωή του γέροντα και έδιναν πραγματικά ευφάνταστες λεπτομέρειες για τις φρικαλεότητες που είχε διαπράξει όσο ήταν στην υπηρεσία του πρίγκιπα του Μυζόρ.¹ Ορισμένοι τραπεζίτες, ως πιο πραγματιστές, υποστήριζαν έναν πιο ευλογοφανή μύθο: «Όχι, δα!» έλεγαν ανασηκώνοντας τους φαρδείς ώμους τους με μια κίνηση οίκτου, «αυτός ο γεροντάκος είναι μια γενοβέζικη κεφαλή!».

«Κύριε, αν δεν γίνομαι αδιάκριτος, θα είχατε την καλοσύνη να μου εξηγήσετε τι εννοείτε με το γενοβέζικη κεφαλή;»

«Είναι ο άνθρωπος με τη ζωή του οποίου συνδέονται τεράστια κεφάλαια και που από την καλή του υγεία εξαρτώνται κατά πώς φαίνεται τα εισοδήματα αυτής της οικογένειας».

Θυμάμαι να άκουσα στο σπίτι της κυρίας ντ' Εσπάρ έναν Μαγνητιστή² να αποδεικνύει, με πολύ αληθοφανείς ιστορικές

1. Χύντερ Αλί Καν (1721-1782), κυβερνήτης του Βασιλείου του Μυζόρ, στη νότια Ινδία.

2. Φραντς Άντον Μέσμερ (1734-1815), Γερμανός φυσικός, θεωρητικός

αναφορές, ότι ο γέροντας, έχοντας διατηρηθεί σε γυάλα, ήταν ο περιβόητος Μπάλσαμο, γνωστός ως Καλιόστρο.¹ Σύμφωνα με αυτόν τον μοντέρνο αλχημιστή, ο Σικελός τυχοδιώκτης είχε κατακτήσει την αθανασία και πλέον διασκέδαζε φτιάχνοντας χρυσό για τα εγγόνια του. Ακόμα, ο διοικητής της Φερέτ² ισχυριζόταν ότι στο πρόσωπο αυτού του ξεχωριστού απόμου αναγνώριζε τον κόμη του Σεν Ζερμαίν.³ Αυτές οι μωρολογίες, ειπωμένες με τον πνευματώδη τόνο, με το χλευαστικό ύφος που, στις μέρες μας, χαρακτηρίζει μια κοινωνία χωρίς πιστεύω, συντηρούσαν αόριστες υποψίες για την οικογένεια των Λαντύ. Τέλος, από μια περίεργη αλληλουχία γεγονότων, τα μέλη της οικογένειας έμοιαζε να επιβεβαιώνουν τις εικασίες του κόσμου, υιοθετώντας αρκετά αινιγματική συμπεριφορά σε ό,τι αφορούσε τον γέροντα, του οποίου η ζωή με κάποιον τρόπο παρέμενε απρόσιτη σε κάθε έρευνα.

του «ζωικού μαγνητισμού»), ενέργειας που υπέθετε ότι υπάρχει ανάμεσα σε όλα τα έμψυχα και τα άψυχα όντα. Οι οπαδοί του λέγονταν «μεσημεριστές» ή «μαγνητιστές».

1. Αλεσσάντρο Καλιόστρο (1743-1795), το άλλο όνομα του Τζουζέππε Μπάλσαμο. Ιταλός γιατρός, τυχοδιώκτης, αποκραυφιστής, η ζωή του οποίου καλύπτεται από πυκνό μυστήριο.

2. Ferrette, μικρή κοινότητα στα ανατολικά της χώρας, στην Αλσατία.

3. Κόμης του Σεν Ζερμαίν (;-1784), περίφημος τυχοδιώκτης άγνωστης καταγωγής που ισχυριζόταν ότι είναι θάνατος. Δεν πρέπει να συγχέεται με τον επιφανή στρατηγό Κλωντ Λουί, κόμη του Σεν Ζερμαίν (1707-1778).